УДК 745

Л.М. Шкляева

Ю.В. ПАВЛОВНЫҢ ХӘЗЕРГЕ ЧОР ИҖАТЫНДА ТРАДИЦИОН ЛАКЛЫ МИНИАТЮРА СӘНГАТЕНЕҢ ҮСЕШЕ

В данной статье раскрываются особенности творчества современного художника Татарстана Ю.В. Павлова, мастера лаковой миниатюры, освоившего стилевые особенности искусства мастерской школы. Опираясь на традиции отечественной школы, он за много лет разработал авторскую интерпретацию основных принципов исполнения данного вида искусства.

Ключевые слова: Ю.В. Павлов, художник, Татарстан, лаковая миниатюра, исторические сюжеты, авторская интерпретация.

This article reveals the features of the work of the modern artist of Tatarstan, Y.V. Pavlov a master of lacquer miniature, who mastered the stylistic features of the art of the Master school, based on which he developed an author’s interpretation of the traditional principles of performance of works over many years.

Keywords: Y.V. Pavlov, artist, Tatarstan, lacquer miniature, historical plots, author’s interpretation.

Үз уй-фикерләрен гамәлгә ашыру өчен лаклы миниатюраны төп иҗат төре итеп сайлаган күп кенә рәссамнарны [Лавров, с. 76] Палех, Холуй һәм Мстера сәнгатенең стиль үзенчәлекләре үзенә җәлеп итте һәм ул бүген дә шулай дәвам итә [Сидорович, с. 192]. 30 елдан артык әлеге техниканы кулланып иҗат иткән Юрий Владимирович Павлов та шулар арасында. Ул 1962 елда Казанда туган, гаиләләре белән Әлмәткә күченү сәбәпле, анда сәнгать мәктәбендә укыган (1972–1976), Лениногорск педагогия училищесының сәнгать-графика бүлегендә һөнәри белем алган (1977–1981). Соңрак Н.Н. Харламов исемендәге Холуйск училищесын тәмамлаган һәм лаклы миниатюра өлкәсендә нәселдән килгән оста Олег Александрович Кульпин бу вакытта шушы уку йортында эшләгән (1946–2022). О.А. Кульпин исә Татарстан сәнгатендә беренчеләрдән булып татар милли тарихы һәм мәдәнияте темалары яктыртылган дивар панноларында Палех мәктәбенең сәнгати тәэсирлелек чараларын кулланучылардан [Султанова, с. 4–7].

Ихтимал, нәкъ менә шул вакытта Ю.В. Павлов әлеге иҗат төре белән кызыксына башлагандыр. Ул Мстера стилен нигез итеп сайлый һәм мөстәкыйль рәвештә аның сәнгати-эстетик кануннарын үзләштерә (форма буларак кара лак кулланмау, миниатюрада пейзажның үзенчәлекле роль уйнавы һ.б.) [Журбенко, 2015]. 2004 елда рәссам Казанга кайта һәм хәзерге вакытта да биредә яшәвен һәм эшләвен дәвам итә, төбәк, республика һәм халыкара күргәзмәләрдә һәрдаим актив катнашып килә.

Татарстанның, Россиянең бай тарихы һәм мәдәнияте Ю.В. Павлов өчен идеяләр чыганагы булып хезмәт итә. Мәсәлән, ул Г. Тукайга багышланган һәм «Бөек татар шагыйре» дип аталган эшләре коллекциясен (2017), «Бөек кенәз Александр Невский» коллекциясен (2017–2021), «Пётр I» пластинасын (2022) һ.б. яза. Аның эшләре арасында Татарстанның җирле халыклары тарихыннан алынган әһәмиятле вакыйгалар тасвирланган лаклы миниатюраларны да очратырга мөмкин: «1551 елның 24 мае. Архитектор, дьяк Иван Выродков җитәкчелегендә Зөя каласына нигез салыну» (2011) һәм «922 елның маенда илтабар Алмуш Җафар хан тарафыннан Идел Болгарында ислам дине кабул ителү» (2012) шкатулкалары, «Казан өчен көрәш» пластинасы (2013) һ.б.

Тарихи темалар белән беррәттән, Ю.В. Павлов татар фольклоры сюжетларына да мөрәҗәгать итә. «Кабан күле легендалары» шкатулкасындагы (2014) рәсемнәрне шулар рәтенә кертергә була. Кабан күленең төбендә яткан хан хәзинәләре турындагы кыйссалар рәссамны иҗатка рухландыру нәтиҗәсендә «Сабантуй» (2015) һәм «Шүрәле» (2017) картиналары да иҗат ителә.

Ю.В. Павлов, лаклы миниатюра сәнгатендәге художестволы тәэсирлелек чараларына таянып, сюжетларны үзенчә ача. Әйтик, оста күп кенә эшләренең төсләр гаммасын зәңгәр һәм күк төсләр белән баета. Шундый әсәрләр арасында «Су буйлап, Казансу елгасы буйлап» (2013), «Сөембикә ханбикә һәм аның улы Үтәмешгәрәйнең ярдан кузгалып йөзеп китүе» (2015), «Су анасы» (2017) бар. Моннан тыш, башка әсәрләрен иҗат иткәндә, ул «Авыл киче» (2012), «Таңбатыр» (2010) шкатулкаларында чагылыш тапкан полихромияне куллана. Әлеге алымның кулланылуы татар декоратив-гамәли сәнгатенә төсләрнең күптөрлелегенә хас булу һәм контраст колористика белән аклана. Шулай ук рәссам пейзаж язудагы төсләр нюансировкасында кулланыла торган юка буяу катлавыннан (плавь) файдалана, бу исә үсемлекләргә, суга, корылмаларга үзенчәлекле төсмер бирә: аларның өслеге асылташ кебек җемелдәп тора. Нур бөркелгән, якты, тере буяулар аша рәссам яшәешнең шатлык белән тулы булуын чагылдырырга тели.

Ю.В. Павловның «ерактагыны гәүдәләндергән» панорамалы пейзажы күз күреме җитәрлек бөтен дөньяны колачларга омтыла. Рәссам, табигать күренешләре өстендә эшләгәндә, осталарның лаклы миниатюралар сүзлегендә «каравашка» дип йөртелгән болытларны сурәтләүдә стиль үзенчәлекләрен саклый [Грицай, с. 183]. Аның пейзажлары традицион рәвештә агачларның күптөрле формаларын үз эченә ала: соңгыларының кәүсәләре, ботаклары һәм яфраклары җентекләп эшләнгән. Моның белән беррәттән, автор ябалдашны гомум караңгы масса итеп сурәтли, аның өслегендә ачыграк төстәге күпсанлы түгәрәкләп сыланган буяулар яки миниатюр өч таҗлы розеткалар урнаша. Шул рәвешле, рәссам сюжетның күләмлелегенә һәм беркадәр фантазиягә нигезләнгән шартлылыкка омтыла, бу очракта максатка

ирешүдә оста тарафыннан пропорциональ формаларда сурәтләнгән кораб образлары ярдәмгә килә. Алар әкияти хайваннарның нәфис танаулары белән бизәлгән. Ул 4–5 рәттән торган дулкынсыман параллельләр рәвешендә сурәтләнгән суның күп катлылыгын үзенә генә хас осталык белән бирә ала. Зәңгәр төс спектрындагы буяулар талгын гына яктыдан караңгыга таба күчеп ялтырый.

Ю.В. Павлов табигать, шәһәр, авыл күренешләрен гаять оста итеп яза, һава һәм яктылык белән тулы хыялый киңлек тудыра. Әлеге фонда кеше образы бөтен барлыкның гүзәллеген гәүдәләндерә кебек. Рәссам кешеләрне лаклы миниатюраның эстетик принципларына туры китереп сурәтли: аларның бөрмәле-бөрмәле, ачык төстәге киемнәре гәүдәләрен түгәрәкләтеп җибәрә һәм аерым бер нәзакәтлелек бирә. Ю.В. Павлов эшләрендә персонажларның реалистик трактовкасы аларның беркадәр шартлы гәүдәләнеше белән органик рәвештә яраша. Рәссам татарларның да, русларның да образларын бердәм композициягә кертә, шул рәвешле аларның тормышларындагы үзара бәйләнешне ассызыклый.

Авторның дөньядагы хәлләрнең бер үк вакытта баруын сурәтләү алымын аерым күрсәтеп үтәргә кирәк. Бу аның түбәндәге эшләрендә чагылыш таба: «Су буйлап, Казансу елгасы буйлап» (2013), «Сабантуй» (2015), «Матурым, шуарга барабыз» (2013), «Казанда Казан Мәрьям Ана соборын яңадан торгызу» (2021–2022). Әлеге картиналарның сюжетларында Ю.В. Павлов я XIX гасыр вакыйгаларын XXI гасыр архитектурасы күренешләре белән берләштерә, я әсәрне төрле, шул исәптән хәзерге тарихи чор персонажлары белән тулыландыра. Ул буыннар арасындагы күзгә күренми, әмма барыбер сизелә торган бәйләнешне ассызыклый. Барлык миниатюраларда да урын алган төп архитектур формалар шунда ук күзгә ташлана [Романенко, Бесшапошникова, с. 42]. Шулай ук автор корылмаларның декоратив бизәлешен эшләүгә дә зур игътибар бирә.

Озак еллар дәвамында рәссам Ю.В. Павлов үз язу манерасын булдырды. Ул күп фигуралы композицияләрнең бөтенлеге, детальләрнең эшләнгәнлеге һәм сызыкларның йомшаклыгы, шулай ук ачык төсләргә нигезләнгән колористик чишелеше белән аерылып тора. Рәссам аерым эшләрен, милли эстетик кануннарга таянып, татар декоратив системасы өчен хас үсемлек-чәчәк орнаментлары төшерелгән бизәкле рамка эченә утырта. Катлаулы ритм уенында, фигураларның күренер-күренмәс сызыкларында, төсле массалар һәм буяулар аһәңдәшлегендә халык җырлары тоемлана. Композициянең аерым элементлары арасында сюжет, сәнгати-образлы һәм хисси бәйләнеш барлыкка килә, бу автор стиленең үзенчәлеге белән аңлатыла. Оста дөньяда барган хәлләрне фәлсәфи күзлектән үткәреп кабат тамашачыга җиткергәндә, туры юлны виртуозларча әйләнеп уза.

Шулай итеп, Ю.В. Павловның лаклы миниатюрасы борынгы рус сәнгатенең иҗади эшкәртелгән традицияләренә нигезләнә. Шул ук вакытта аның аерым эчке динамика белән сугарылган үз манерасы

бар. Ул татарларның һәм Татарстанда яшәүче башка җирле халыкларның дөньяга карашын чагылдыра, тарихтан, мифологиядән һәм фольклордан алынып, күпмилләтле республика өчен традицион саналган сюжетларга мөрәҗәгать итә. Аның каләме бу сюжетларга яңа яңгыраш бирә. Ю.В. Павлов миниатюралары югары дәрәҗәдәге осталык белән башкарылган, аларның төп идеяләре дә үзенчәлекле. Алар туган як мәдәниятенә һәм тарихына ихлас мәхәббәт белән сугарылган. Бу аның лаклы миниатюра традицияләрен һәм хәзерге заман Татарстан сәнгатен үстерүгә һәм баетуга шәхсән өлеш кертүе турында нәтиҗә ясарга мөмкинлек бирә.

Әдәбият

Грицай Л.А. Искусство лаковой миниатюры в России: история и современность // Сборник статей XXII Междунар. науч.-практ. конф. «Современная наука: актуальные вопросы, достижения и инновации»: в 2 частях. Часть 1. Пенза: Наука и просвещение, 2021. С. 182–186.

Журбенко Л.В. Особенности лаковой миниатюры Мстеры // Научный поиск. 2015. № 2, 4. С. 51.

Лавров Д.Е. Исторические этапы развития СССР в произведениях русской лаковой миниатюры XX в. // Ноосферы исследования. 2022. № 4. С. 72–80.

Романенко С.В., Бесшапошникова Ю.А. Образы городов России в произведениях лаковой миниатюрной живописи // Крымские диалоги: культура, искусство, образование. № 3 (11), 2017. С. 40–46.

Сидорович Ю.М. Лаковая миниатюрная живопись как средство приобщения к национальным традициям и художественной культуре России // Взаимодействие культуры и общества: проблемы и перспективы. Казань: Омега сайнс. 2017. С. 190–194.

Султанова Р.Р. Олег Кульпин. Кистью и сердцем. Казань: Рухият, 2021. 200 с.: ил.

Шкляева Людмила Михайловна,
сәнгать фәннәре кандидаты, ТР ФА Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының Сәнгать белеме үзәге өлкән фәнни хезмәткәре